

მწყემსი

მე ვარ მწყემსი ავთილი: მწყემსმან კეთილმან სული თვისი დაჰსდგის ცხოვართათვის, (იოან. 10—11).

ვპოვე ცნობარი ჩემი წარწყმედილი. ესრეთ იყოს სინარული ცათა შინა, ერთისათვის ცოდვილისა. (ლუკ. 15—4).

მოვედით ჩემდა ყოველნი მასურალნი და ტვირთ-მპიმენი და მე განგისვენო თქვენ. (მათ. 11—28).

№ 3

1883—1893

15 თებერვალს.

ფუტკრების დედა ბ. თ. ი. გ. ჭავჭავაძე, გახეთ
«ივერიის» რედაქტორ-გამომცემელი.

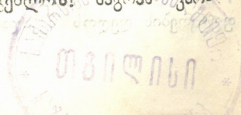
(დასასრული *).

როდესაც ქალაქ მცხეთაში მიიჩნა მეფე მთელი თავის ხალხით მიიჩნათლა, და გორის წვეროვებზედ დიდი აყუდებული ორმუზდის და სხვა კერებში დაგორეს და დამტვრიეს; როდესაც კიევიში ქრისტიანობის აღიარების შემდეგ დიდი კვრპი პერუნის მდინარე დნებრში ჩაადგეს, ხალხში მზავალნი პირნი მაინც კიდეე შიშით ძრწოდენ და დიდ უბედურებას მოგელოდენ კვრპოვან ამისთან მათი შეურაცხებისათვის. ასეთი გრძობა და შეხედულება ხალხში ყოველთვის ყოფილა, არის და

იქნება. მრავალნი პირნი ხალხისთვის სწორედ სთაყენაო კვრპებზედ გამხდარან, თუმცა ამ პირთ იზოდენი სარგებლობა მოაქვსთ მათ გამომღმერთებელთათვის, რამდენი სარგებლობაც მოქონდა ქართველთათვის მცხეთის გორაკების წვეროვებზედ აყუდებულ კვრპებს. მაგრამ ზოგიერთები რალაცა მანქანებით გამოუტყლევდენ, შეუტყუარდენი რჩებიან და ზოგიერთებისათვის ნიადაგ სათაყენაო კვრპებზედ გამხდარან... უკაცრუად, ჩვენს საგანს გარდაესცილით. ი. ჭავჭავაძეზე და მის ორგანზე დეპირდით მკითხველებს სიტყვას. ვასრულებთ კიდეც.

ვინ იტყვის, რომ ი. ჭ—ძეს და მის «ივერია»-ს სარგებლობა არ მოეტანოს ჩვენი ხალხისა და მზარისთვის? ვინ იტყვის, რომ მისი დამუშავებული თაფლით, ცოტაც არის, არავის ესარგებლოს? მაგრამ სკარ-

* იხ. „მწყემსი“-ს № 2.

გად რომ გამოიკვლიეთ ილია ჭავჭავაძის ნიჭს, სწავლას. მის მღვამარებას, შეძლებას, მის ბრწყინვალეობას, შემდეგ თვალს გადაავლეთ მის სკას, მის ორგანოს «ივერია»-ს, დღიდან მისი დარსებისა, მაშინ და რწმუნდებით, რომ ის სარგებლობა, ის ნაყოფი არ მოუტანია თ. ი. ჭავჭავაძეს და მის სკას, რასაც ყოველი ქართველი უყვევალდ მოელოდა მისგან. მართალია, თ. ილია ჭავჭავაძეს ძლიერებრალევა დაბალი ღარიბი ხალხი, მაგრამ ამავე დროს თავის ბრწყინვალეობას აღმერთებს. გულით სურს დაწავრულებას ხმა ამოიღოს, დაწავრულებას წინ აღუდგეს, მაგრამ ისე, რომ ყველა დაწავრულებას თაყვანსა სცემდნენ მას. ბ. ილია ჭავჭავაძეს სურს, რომ ყოველ ნაწავლელ კაცს და საზოგადოების სარბიელზე მოღვაწეს მხარი მისცეს და თანაგრძნობა გაუწიოს, მაგრამ იმ პირობით კი, რომ უთუოდ ეს მოღვაწე მისი ყურმოჭრილი ყმა, მორჩილი და მისამსახურე მონა იქნეს. მას სურს, რომ გაქირვებული შეეწიოს რაიმეს, მაგრამ ისე, რომ მის ფუფუნებითი ცხოვრებას არა დააკლდეს რა. მას სურს, რომ მხნე და გამბედავი პატრიოტი იყოს, მაგრამ ისე, რომ ბატონებმა არ შენიშონ მას პატრიოტობა და რაიმე გაბედული სიტყვა. გულით და სულით სურს თ. ილია ჭავჭავაძეს სხვა და სხვა დროგამოშვებით გამოცემთა გამრავლება ჩვენში, მაგრამ ისე, რომ მათი გამოწერა გარდა «ივერიისა» არაიენ გაბედოს. სურს, რომ თავად აზნაურობის ბანკში მოღვაწეობის და მუშაკობის მსურველნი აღმოჩნდნენ, მაგრამ იმ პირობით, რომ მას არაიენ შეეცოლოს ბანკის მმართველობის თანამდებობაში. ერთი სიტყვით, მას სურს, რომ ორ უფალს ემსახუროს და ორივეს ასამოწმოს!.. ღმერთსაც თაყვანი სცეს და ე...საც! დიან, ახირებული ხსათია.

ილია ჭავჭავაძის და მისი ორგანოს „ივერიის“ ამისთანა ახირებულ და გასაოცარ საქციელთა და თვისებათა დაწვრილებით გამოკვლევა ჩვენ მიგვიჩვენებდა იმითვის, რომელნიც უფრო დაახლოვებულნი არიან მასთან და სრული იმედია, რომ ზოგი სიკეთესწევი და ზოგიც შემდეგ დაწვრილებით გამოაშკარავდება. ჩვენ მხოლოდ რამდენიმე ფაქტს დავასახელებთ ილია ჭავჭავაძის იმ ახირებულ და გასაოცარ თვისებათა დასამტკიცებლად, რომელნიც ჩვენ წინა სტატიაში უჩვენეთ მკითხველებს, როდესაც ფუტკობის დედოს შევადარეთ თ. ი. ჭავჭავაძე.

ამბობენ, რომ ილია ჭავჭავაძის დღი დღის მიუძღვის ჩვენში დრო-და-დრო გამოცემთა საქმეში. ამბობენ: იმან დაარსა «ივერია», რომელიც აგერ 16 წელიწადია, რაც გამოდისო. თითქმის იმან შექმნა მკითხველი საზოგადოება ჩვენს საქართველოში ისე, როგორც აწრუნი—სომხის საზოგადოებაშიო. ვაგინჯათ, თუ რამდენათ მართალია ეს.

1867 წელში ბ. გ. წერეთელმა დაარსა თბილისში ჯერეთ «დროება» და რამდენიმე ხნის შემდეგ ქუჩნალი «ქრებული». ამ დროს ილია ჭავჭავაძის სკაზე—«ივერიაზე» არსად ბიბლიოთეკა არ ყოფილა. რამდენიმე წლის შემდეგ «დროების» დედა—რედაქტორად გახდა აწ უვეე განსვენებული სერგეი მესხი, რომელიც ხანგრძლივი და აუტანელი შრომაჯაფისაგან დასნეულდა უმკურნალო სნეულებით. შემდეგ მესხის «დროების» დედოდ—რედაქტორად შეიქნა ბ. ივანე მანაბელი. დატრიალდა მუშაობა. გამრავლდა მკითხველი საზოგადოება. გამრავლდნენ მუშაკიცა.

ნუ დაიფიქვით იმას, რომ 1877 წლიდან ჩვენში არსებობდა ერთი სკა, რომელსაც სახელად ერქვა «ივერია» და რომელსაც დედოთ (რედაქტორად) ჰყავდა ბ. თ. ილია ჭავჭავაძე. «ივერია» რაღაცა ცუდ მთავრეზედ დაიბნდა. ჯერეთ თვითურად გამოდიოდა, მაგრამ მინც გაქირვებაში იყო, სცადეს ქუჩნალის კერეულ გაზეთად გადაკეთება, მინც საქმეს არა ეშველა რა. დღი თათბირობის შექმნეკ განიზრახეს ორი სკის ერთად შეერთება და ორივე სკაში ორივე დედოთ ერთად მუშაობა. მაგრამ მალე დაწვრთდნენ, რომ ორი დედოს ერთად მუშაობა ორ სკაში არ მოიხერხებოდა და «ივერიის» სკას საქმე მინც ცუდად მიდიოდა. «ივერიის» არა ეშველა რა. მას არ მოეხმარა არც თვეობით, არც კვირაობით და არც სამთვეობით თითოა ჯერ გამოცემა. აი სწორეთ აქ შეგიძლიათ კარგად დააფასოთ ილია ჭავჭავაძის მეთაურობა და რედაქტორობა დროგამოშვებითი სალიტერატურო ასსპარეზზე. მართალია, «ივერია» არსებობდა, მაგრამ ვაი იმ არსებობას! თავლი არსად იყო არათუ ხალხისათვის, თვით დედოთშიმლითი კვდებოდა.

ნათქვამია: «ეთოი კაცის უზედურობით მეორე ბედნიერდება». სწორეთ იმ დროს, როცა «ივერია» თ. ილია ჭავჭავაძის რედაქტორობით ამისთანა «სულთა ბრძოლის» მღვამარეობაში იყო, წაიქცა «დროების»

სკა და დამალა. ყველა მუშა ფუტკრები და მკითხველნი ცა წმ-ნდას ქვეშ დარჩნენ. მტეი ღონე არ იყო, უნდა შეზიზნოდნენ მეორე სკას. «ივერია» გადაკეთდა დღიურ გამოცემად და გწველა კიდევ! კარზე მიადგნენ მუშაინი და მკითხველნი, შერებდნენ და შეძენდნენ წყევლის, მესხის და მანაბლისგან. მომკვდავი «ივერია» გაცოცხლდა და დაიწყო მოღვაწეობა და მუშაობა...

ზემო ნათქვამისაგან ცხადად დანიანავს მკითხველი, თუ რა დიდი დეაწლი მიუძღვის დღიურ გამოცემის «ივერიის» საქმეში ბ. ი. ჭავჭავაძეს, და რამდენად საფუძვლიანია წარწერილობა გავზე «ივერიის» სათურზედ 1877—1893 წ. დღიური გამოცემა «ივერია» არსებობს არა 16 წელიწადი, არამედ 7 წელიწადი. მაგრამ არ გვეყრია, რომ ამდენი ხნის განმავლობაშიც გავზე «ივერია»-ს ბევრად უმჯობესად არ წაყევანა საქმე და გავერადებებო მკითხველთა საზოგადოება სხვა უფრო გამჭვირებულ კაცს რედაქტორობით და თაოსნობით...

ი. ჭავჭავაძეს და მის ორგანოს «ივერიას» გასაჯრად ევაკრება მეორე ქართული ორგანო და სხვა რედაქტორებისაღმი მისი სიძულელი სწორეთ თანასწორია ფუტკრის ძველი დღოს სიძულელიისა ახალ დღოსაღმი ამაზედ დაწერილებით ბასის ძლიერ შორს წაგვიყვანს. ეისაც ამაში იქვი აქეს, უჩრჩეთ ერთი თვალი ვადავლოს ძველი და ახალი «ივერიის» საქციელს და ბრძოლას ქართულ სხვა გამოცემებთან და გვეყრია, რომ ამაში საკმაოდ დარწმუნდებმა. ჩვენ აქ სრულებით სახეში არ გვაქს ის პოლემიკური კონფლაობა და ბასის, რომელიც ხშირად ასტყდება ხოლომე ჟურნალ-გავზეთთა შორის, რომელიმე საგნისა და კითხვის ვარდაწყვეტის შესახებ. არა. «ივერიის» დავს და კინკლაობას სულ სხვა სუნი უღის და სხვა გვიარია. იქ ყოველი სიტყვა დაბეზულებამა... როდესაც იგი თავის გულის საწადელს მიადწყვეს და რომელიმე გამოცემას ბოლო ეღებმა, მაშინ «ივერია» იმერულ მომტირალიებით ერთ უწველებელ გოდებას და ფარისეველურ ტირილს მოჰყვებმა.

საქიროდ არ მიგვანია სიტყვა გეავარძლოთ იმაზედ, თუ რა ჩაიდნა «ივერია» «ივერის» და «ივეტრის» შესახებ. მხოლოდ ორიოდ სიტყვას ვიტყვი «ცისკრი» შესახებ. უკანასკნელ ხანებში, როგორც ყველამ იცის, განსვენებულმა ივანე კერესელიძემ მიიღო ნებართვა ჟურნალის გამოცემა-სა. ილია ჭავჭავაძე თავისი ორგანით აბორგად, შემ-

ფოთდა, იგარნა რადაცა შიში და მიჰყო ხელი განკითხვას და დაცნვას. საწყალი ი. კერესელიძე მიწასთან გაასწორა. ეგონებ ყველას ახსოვს ი. კერესელიძის უკანასკნელი პასუხი «ივერია»-სადმი... მოისპოვს ახლად დაარსებული ჟურნალი. «ივერია»-ც დაცხრა. ვარდაიცვალა ი. კერესელიძე დიდ სისაწყლოში და გაჭურებაში. სიკვდილის შემდეგ ილია ჭავჭავაძე განსვენებულისათვის საზოგადოებას კრებავს, რომ იტყვიან, ალია შიშილიდ მოკვდა და სიკვდილის შემდეგ ფლავს ტენილიდ პირშიო, სწორეთ იმას ჰგავს «ივერიის» საქცილი.

მაგრამ ვერ მოისვენა «ივერია»-მ «მწყემისი»-ს არსებობით. რაები არ ჩაიდნა ილია ჭავჭავაძის «ივერია»-მ «მწყემისი»-ს გამოცემის წინააღმდეგ, არ დაუზოგავს არც ლანძღვა, არც გინება და, თუ გინებასთ, არც დაბეზულება. როდესაც ერთი რუსული შამაშის გამოცემას აპირებდნენ ზოგიერთები, მაშინ «ივერია» ილია ხონელისათანა ერთად მიწასთან ასწორებდა «მწყემისი»-ს გამოცემას და ქვეყანას უმტყცებდა, რომ ეს ახალი ჟურნალი ყოლიფრად კარგი იქნება «მწყემისი»-ზედ როგორც შინაარსით, ისე მიმართულებით და მოთავე კაცებითო...

«მწყემისი» ამ ორ თავგასულ გამოცემათა „**ГОБОЕ ОНЪ**“. ეს და «ივერია»-ს უმტყცებდა, რომ სირსტებილია გავზეთისათვის ბეზულობა და ქება კაცისა, რომელიც ჯერეთ არ დაბადებულა. მაგრამ ვინ ისმინა. ჰქონდა თუ არა უფლება ილია ჭავჭავაძის «ივერიას», რომ რუსული ჟურნალის გამოსვლით ჩენი გამოცემა ედაგებია? სრულებით არა. «**ГОБОЕ ОНЪ**»-ი «მწყემისის» ნაკლულეყვანებად იმას სთვლიდა, რომ ამ გამოცემას რედაქცია სოფელში ჰქონდა და რედაქტორადაც სოფლის მღვდელი იყო, ნეტავი რა ნახა ილია ჭავჭავაძემ და ში.მა ორგანმა «ივერია»-მ ქდასაძრახავი. სურვილი გექონდა ხალხს ემსახურებოდით. იმ დროს წავევით მღვდლად სოფელში, როდესაც სემინარიელი კი არა, ოთხ-კლასში სწავლა შესრულებულნიც კი არ კადრულობდნენ სოფლის მღვდლად წასვლას. ჩაედქით ხალხში და შეძლებისა მებრ ემუშაობდით. «ივერიას» იქნება ჰგონია, რომ სალიტერატურო ასპარეზზე ჩვენ მხოლოდ 1883 წელში გამოვევით. არა, ჩვენ შეძლებისა-და-გვარად სალიტერატურო ასპარეზზე ვმრომობდით დღიდან ცხოვრებაში გამოხვლისა. ვინ იყო კორრესპონდენტი

ქართულ გამოცემათა შორაზნის მხრიდან 1867 წლიდან თითქმის 1878 წლამდე ჩვენ, თქვენი მორჩილი მონა. როდესაც შეგხედეთ, რომ სასულიერო წოდებას არა ჰქონდა თავისი ორგანო, რომელშიაც გულახდით გამოეთქვა თავისი გაქირვება და დაღინება, როდესაც შეგხედეთ, რომ ქალაქის შეძლებული და ნაწაწელი მწყემსნი სრულებით არ ფქრობდნენ სამღვდლოების გონებით განვითარებისა და სასულიერო ორგანოს დაარსების შესახებ, თავს ეიდებეთ ეს ძნელი და ყველასგან იმ დროში შეუქლებელი საქმე. ღმერთი შეგვეწიოს და ეს მამე საქმე აღვიღოთ შეგასრულეთ. ცხადით დაუმტკიცეთ ყველას ის, რომ ოღონდ კაცმა გულით მოინდომოს საქმე, ოღონდ ერთგულად მოკიდოს საქმეს ხელი და, სახარების სიტყვისამებრ, თავის წადილს აღასრულებს, სადაც უნდა იყოს. ჩვენ გვგონია, რომ ამას ცხადით ხედავს ყველა, რომელთაც თვალი აქვთ ხედავდ და ყური სმენად, მაგრამ ვერ ხედავს მხოლოდ თ. ილია ჭავჭავაძე და მისი «ივერია». ჩვენ ცხადით დაუმტკიცეთ ყველას უსაფუძვლოა იმ თავის გაპართილებისა, რომ ვითომ სოფელში ცხოვრებისა გამო ლიტერატურას ვერ ემსახურებიან. ნუ თუ ჩვენ და ჩვენი ორგანი «მწყემსი» ამით ვართ დასაძრახავი და ვასაკიცხავი? ილია ჭავჭავაძე და მისი ორგანის «ივერის» ცრუ პართობები «მწყემსი»-ს დამცირებას სკდითლობდნენ იმით, რაც ვაგებულნი და გონიერი კაცის თვალში ყოველგან საქებურად და თითქმის საეიეროდ დადკ აღიარებული და მიჩნეულია. «სოფელშია რედაქცია და სოფლის მღვდელია რედაქტორად!» რა არის აქ ცული? რა არის აქ დასაცინელი და საუღებელი?

დღეს დარწმუნდა საზოგადოება, რომ ყოველივე წინასწარმეტყველება ილია ჭავჭავაძის განვითარების ხსენებული ახალი ჟურნალის შესახებ გამართლდა და, როგორც სუოდა «ივერია»-ს, ისეც გამოდის ეს ჟურნალი... მაგრამ რა ვასაკვირველია რომ ეს გამოცემა «მწყემსს» სჯობდეს შინაარსით და მითაბოთლებით. «მწყემსს» ჰყავს რედაქტორად და მითაბოთლებით იგი მის გამოცემაზე, ეს ერთმა ღმერთმა უწყის. და ამ ახლად გამოცემულ ჟურნალს ჯერეთ რედაქტორად ჰყავს მაღალ სასწავლებელში სწავლა დასრულებული, თანამუშავედ მას ჰყავს კიდევ ქალაქის დიდი ნაწაწელი ქართველი მეცისტი. ამათ

გარდა მონაწილეობას იღებენ ამ ჟურნალში აუ რკველი მასწავლებელი, ყველანი უმადლოს საგანობილებულინი მათ შორის «ივერია»-ის შენაინ მნავი აუქე-ოლოგი, ლინვეისტი და ისტორიკოსი. რა ვასაკვირველია, რომ ამდენი კაცის თაოსანობით და დახმარებით ეს ჟურნალი ბრწყინვალედ გამოდიოდეს და სჯობდებოდა უბარლო სოფლის მღვდლის ორგანოს «მწყემსს»!

ამდენ პირთ, რასაკვირველია, ადვილად შეუძლიათ შეიტყონ, სად რომელი ზნისმეტყვე და სტაროსტა განწესდება, რუეთის რომელ ეპარქიაში რომელი ეპისკოპოსი და ქორ-ეპისკოპოსი დანიშნება, სად რომელ სასწავლებელში რამდენი შავირელი გავიდა შემდეგ კლასში და სად რომელმა მღვდლითონებმა შეუცვალეს ერთმანეთს ადგილი სამსახურის საარგებლობისათვის. ჩვენ მარტო ერთი როგორ შეიტყობთ ყველა ამებს?... ისეც რომ არ იყოს, ზოგიერთებს ჩვენი გამოცემის პროგრამა კიდევ არ წაუწყობავს და ვერ გაუგიათ, ვერ შეუტყვიათ, რომ დანიშნულება ჩვენი გამოცემისა სხვა არის და არა ის, რომ საზოგადოებას ზნისმეტყვეებას და სტაროსტების განწესება შეეტყობინოს...

დაიხ, ამ ბოლო დროს ილია ჭავჭავაძე და მისი ორგანი «ივერია», თუ კარად დაეკვირდებოთ მასს, ძლიერ ცუდ თვისებას იჩენს არა მარტო დრო-და-დრო გამოცემაში, არამედ ცხოვრების სარბიელზე გამოსულ ზოგიერთ პირთა წინააღმდეგაც: ილია ჭავჭავაძეს და მის ორგანს «ივერიას», როგორც ზემოთაც ვსთქვით, უყვარს ყველა მოღვაწე კაცი, საზოგადო ცხოვრების სარბიელზე გამოსული, მაგრამ იმ პირობით, რომ იგი მისი თავყვანისმცემელი და ყურმოჭრილი ყმა იყოს... მხოლოდ მაშინ იქნება ილია თქვენი თანამოაზრე, თანამგრძობი და დახმარე საკეთილი საქმეში, თუ თავდაპირველად ილიას დაეკითხებ, ას სხვაზე რჩევა და რაიმე საქმის დაწყებაზე იღვე მისგან ლოცვა-კურთხევა. ილია ჭავჭავაძის ამისთანა თვისების დასამტკიცებლად ჩვენ მოგიყვანთ ორიოდ დაქტს.

თფილისის გუბ. თავად-ზნაფურთა ერთ კრებაზე ბ. ი. მია—მა კრებას ვანუცხადა სურვილი განსვენებული დ. ყიფ—ას (სასაფლაოზედ ძეგლისა, ან და თუ გნებავთ, ერთი დიდი სქელი ქვის დადებისა, რომ განსვენებულის საფლავი არ ვადინყებულყო და ბოლოს ამ ადგილას სხვა არაფერი დაეპირახთ. წინააღმდეგ მართლაც თავის დროზედ იყო გამოცხადებული. ილია ჭავჭავაძემ და მისმა

ორგანომ «ივერიაში» კინტო არ დაძრა ამ კითხვის შესახებ. რისთვის? მისთვის, რომ მა—ბელს წინდაწინ ლოცვა-კურთხევა არ მიუღია ილიასაგან ამ კითხვის წარმოთქმისათვის. თუ ეს არ არის მიზეზი, ალბათ მეორეა შიში. შიშით და ხათრით არ ამოიღო ილიამ ხმა ამ საგანზე. თუ ასეა, მაშინ თ. ილია ორ წილად დამწამვეა საზოგადოების წინაშე...

უნებლიედ გვაგონდება ი. ჭავჭავაძის ერთი საქციელი განსვენებულის ყი—ნის გეპის თეოლოგია შემოსვენების დრახს. ერთ ადგილას წინ ვადაგველობენ გზაში და არ გვიშვებენ. თითქმის ყველა ჩვენი პუბლიცისტები კუმბოსთან იყვნენ. ილია შორის მიიმალა. გაიარეს დაშლილ გზაზე. ილია სხვა გზით წავიდა, მთვრილი, მაგრამ ვის? და რას?—დღესაც ვერ შევითვით. განა არ შეეძლო ორიად სიტყვაც ეთქვა ილიას ყ—ნის საფლავზე? განა არ იყო რამე სათქმელი ყ—ნის საფლავზე? სათქმელი კი იყო, მაგრამ აკაკის გახედულება უნდა ჰქონოდა კაცს და მაშინ იტყოდა რამეს...

1890 წელში ჩვენ დაიწყოთ კეთილ-მწყებელი პირთაგან შეწირულების შეკრება მეფის და ვით აღმაშენებლის საფლავზე სამლოცველოს გასანახლებლად და შესაფერი ნამატურის ასაგებად მის საფლავზე და მთავარ-მოწამეთა დღეთ და კონსტანტინეს გვამათვის რიგაინი კუბოს მოსასაოგებლად. ამ საგნის შესახებ ჩვენ შემდეგი მოწოდებითი წერილით მივქცით ილია ჭავჭავაძის და მისი გავითის «ივერიისადმი:

«მეფის და ვით III აღმაშენებლის ღარიბულს საფლავზე გელათის მონასტერში შესაფერის სამლოცველოს და ნამატურის უმეძუნლობამ და მეტად უხარბლო კუბომ ჩვენ დიდთა და წმიდათა მოწამეთა არგეთის მთავართა, ძმთა და ვით და კონსტანტინეს მლოცვეთის მონასტერში დიდი ხანია აღძრა ჩვენში მსურველ გულის წადილი—როგორმე აგებულიყო და ვითის საფლავზე შესაფერი სამლოცველო და ჩვენ მოწამეთა წმი. დღეთ და კონსტანტინეს გვამათთვის გავეთებულიყო შესაფერი კუბო. ამ მიზნით 31 მარტს ამა წლისა ჩვენ მივართეთ მისს ყოვლად უსამღვდელოესობას, ივერეთის ეპისკოპოსს ვაბრიელს მოხსენება და ესთხოვეთ ლოცვა-კურთხევა და ნებართვა ამ წმიდა საქმეზედ. ყოვლად სამღვდელო კეთილ-ნიჭა და გვიბოძა თვისი კურთხევა და ნებართვა მოვეკრება კეთილმწყებელ შეწირველთაგან

შესაწირავი ამ საქმეი საქმის განსახარცილებლად».

«აჲ, გიგზანით რა თქვენ მოწოდებას და ხელმოსახარვი ფურცელს,—სურული იმედი გვაქვს, რომ არ დაიშურებთ თქვენის საშუალებლად შექმლებისადა-გვარად წელილის შემოწარვას ამ წმიდა საქმისათვის, რომელიც უქვეყნად თქვენთვისაც ისეთივე ძვირფასია და სანატრელი, როგორც ჩვენთვის,—და აგრეთვე მოიწვეთ შეწირულებ-სათვის თქვენ ნაცუნობთა, მახლობელთა და ხელმეციერთადაც, რათა ნამდვილ და მალე დავერგვინდეს ეს საქმე».

წარმოიდგინეთ ჩვენი გაკვირება, რომ თ. ილია ჭავჭავაძემ და მის რედაქციაში მოსამსახურეთა არავითარი ყურადღება არ მიაქცის ჩვენს თხოვნას და მოწოდებას! შეიძლება ჩინეთში ყველასაგან მტკიცედ აღიარებული წინაპართა დიდი პატივისცემა და აღიარებული წინაპართა მათი საფლავისა ილია ჭავჭავაძეს და მის ორგანოს «ივერია»-ს არ ესმის და უარსჰყოფენ. შეიძლება ილია ჭავჭავაძეს და მის «ივერია»-ს როგორც სიცოცხლეში იე სიკვდილის შემდეგ კაცის აღარა სწამა რა და მათი პატივისცემა და საფლავებზედ ძვლების შენება უსარგებლოდ და უადგილოდ ძვანა. თუ ასეა, მაშინ ჩვენ არა გვეუბნის რა; არავის არა აქვს უფლება მათ ძალა დაატანოს და მოსთხოვოს რაიმე შეწირულება წარსული ღრობის მოსაგონებლად.

მეორე მხრით ილია ჭავჭავაძის მოქმედებას რომ დააკვირდებით, მისი საქციელი სულ სხვას გეუბნება, ამა დააკვირდით, რა დიდი ჭანაწყევტით კრებებს ის დ. ბაკრაძის, დურგლის და ვითაშვილის, ბარათაშვილის და ყო—იას ძვლებისა და ფონდებისათვის შეწირულებას. ყველას ახსოვს, თუ როგორ სთხოვდა ახს წინედ ილია ჭავჭავაძე ივერია-ს რედაქტორს. ილია ჭავჭავაძეს სამი მანეთის მიღებას და ვაზეთში გავიკვამლებას, რომ ყველას შეეცყო, აი ილია ჭავჭავაძემაც კი დაიკვთა ქარდანიას ხრონიკებო. განა ილია ჭავჭავაძის არ შეეძლო, რომ 3 მანეთი, და თუ გინდ მეტიც, აეღო და მიეცა ხელში ბატყარ—ის და ეს საქმეწოდ არ გამოეცხადებია? გვიხომ არ ჰქონდა რედაქციაზე? მაგრამ არა, ილია ჭავჭავაძე აქ რიგაინად მოიქცა. დარწმუნებულია ყველა, რომ ილია ჭავჭავაძემ ყველადიდი იცის, მაგრამ ჭიანჭველს მარცხ ყიდულობსო. სხვები იფიქრებენ, თუ კი ილია ჭავჭავაძე ყიდულობს, ალბად კარგი რამ არაა და საზოგადოებაც, რასაკვირველია, არ

დაიშურებს 3 მანეთსო. საზოგადოებაში დღეს ერთ-
ნაირი წაბაძვის სწეულებაა გაცრელებული, რომ-
მელზედაც შემდეგ ნომერში გვექმნება სიტყვა: ამ
მოვლენას ყველამ უნდა მიაქციოს ყურადღება.

გვიყვიროს და ვერ ავიგონია, თუ რატომ დღი-
შურა ილია ჭავჭავაძემ 1 მანეთი ან ერთი ანაზი
მეუე დავით აღმაშენებლის საფლავის გასამშვენებ-
ლად? 1888 წელში მათ იმპერატორებათ დადგულებ-
აში, მეგვიდრეს დად მთავარს ნიკოლაჲს ალექსანდრეს
ძეს და სხვათა მიუძეხიათ წინ დავით აღმაშენ-
ებლის საფლავზედ, რადგან სურდათ ამ საფლავის
ხილვა. ყველანი გაციდნენ, როცა ნახეს ისე შეუფე-
რებლად და ღარიბად ამისთანა შესანიშნავი კაცის
საფლავი. ზოგიერთებმა კიდევ სთქვეს: «ბრალი არ
აარს, რომ შთამამელოება ამის მეტს პატარს ახ
სცემდეს ამ შესანიშნავ მფუფსო, რომელმაც მთე-
ლი საქართველო დახსნა გათათრებისა და აზრე-
ბისაგანოჯ» როგორ მოგწონთ, მკითხველნო, ეს სიტ-
ყები?... ამაზედ მეტი სასიხარბო იქნება რამე კიდევ...

ილია ჭავჭავაძე და მისი ორჯანო «იფრია»
იქნება დიმიტრი ბაქრაძის და თ. ჟიის ღვაწლს მა-
მულის წინაშე უფრო აფასებდეს, ვინმე დავით აღმა-
შენებლის და არგებობის მთავართა დავით და კონ-
სტანტინესას. ბაქრაძემ მართალია რამდენიმე ის-
ტორიული და არქეოლოგიური ცნობანი შეგვძინა
და ბ. ჟორდანიას ქრონიკებს გვირდება, რომელიც
ჩვენ წინაპართა თავგადასავალს თვალის წინ აგვი-
ლ ა პ ლ ა პ ე მ ს. მაკრამ გვიყვიროს, დავითაშვილმა
რავა ამისთანა ღვაწლი ჩაიდინა მამულის წინაშე,
რომ მისი ძეგლისათვის ფულებს აგროვებს «იფრია»
და დავით აღმაშენებლისათვის ერთ გროშსაც არ
ცლებს? ამაზედ მეტი ჭკუა-გონების არე-დარევა იქ-
ნება! ჭეშმარიტად ბრძანებს სახარება: «თი თქვენდა,
მწიგნობარნო და ფარისეველნო, ორგულნო, რამე-
თუ უკლავთ ასწავებთ და უკლავთ იქცევით». რომელი
უფილდისა? ის, რომელმანც გადმოწერა ეკკლესიის
კედლიდან რამდენიმე წარწერილობა, თუ ის, რომ-
მელმანც აღაშენა ეს ეკკლესია და წარწერა მასზედ
თავის ხელით? რომელი უფილდისა, ის, ვინც აღწე-
რა წამება ქრისტეს სარწმუნოებისათვის დავით და
კონსტანტინესი, თუ თვით ეს წამებულნი მოწამენი?

მადლობა ღმერთს, ილია ჭავჭავაძის და «იფ-
რია»-ის დაუხმარებლადაც საქამო წელილი შეიკრიბა
ამ კეთილი და სანაძებო საქმისათვის. დღეს ამ საგ-

ნის შესახებ სახელმწიფო ბანკში გვაქვს 1700 მ. და,
იმედია კიდევ საკამო ფული მოიბოჭება ქართველო-
ბაში...

ერთი შენიშვნაც კიდევ და გავთავებთ. 1892
წელში «მწყემსი»-ს უკანასკნელ ნომერში ჩვენ ვა-
ნოვთ ჩვენს მკითხველებს ჩვენს სიკოტლეში შესანიშ-
ნავი წამები: ჩვენი დაბადებიდან 50 წლის შესრულება,
25 წლის მიღწევა და ბლალოჩინად მსახურება, 25
წლის შესრულება დიდგან ქარწინებისა და რა-
გორც ყველა ამაზედ უქეტესად შესანიშნავი 10 წ.
შესრულება დიდგან ჩვენი ორჯანის, «მწყემსი»-ს
არსებობისა. მადლობა შევსწირეთ ღმერთს დღემდის
მონიჭებული დღეგრძელობისათვის და შეძლებისდა-
გვარად შრომისა და თავის მოვალეობათა აღსრუ-
ლებისათვის. ამასთან მადლობა შევსწირეთ ჩვენ
მკითხველ საზოგადოებას, რომელიც თავის ზნეო-
ბითი დახმარებით და თანაგრძნობით ჩვენ ყოველთ-
ვის ხელს გვიმართავდა და გვეწეოდა ჩვენი მძიგე
მოვალეობის აღსრულების საქმეში. რა ნახა აქ ი-
ლა ჭავჭავაძის «იფრია»-მ საუბრებელი და გასაკიცხ-
ნაცე-
ლად თანაგრძნობისა და კეთილშობილურად მოკო-
ხებისა და მოსალმებისა უშველცემელი ტბა წამობით-
ხია «იფრია»-მ უზრდული და რეგულური ლანძღე-
ვებისა, დაკინებისა და სამღვდლო ხარისხთა ქი-
რად აღებისა (იხილეთ, «იფრია» 30 ივნი. 1892 წ.)
რისთვის? ათი წელიწადი სალიტერატურო ასპირანტზე
კაცი ემსახურა. (ნუ დავიწყებთ, რომ ჩვენ შეძლე-
ბისა-და-გვარად ჩვენი თანამშრომლობა არასოდეს
არ მოგვიკლია არც ერთი ქართული გამოცემისათვის
1867 წლიდან). 10 და 20 წელიწადი ის ტანჯე-
წეალება გაიარო კაცმა, რაც ყოველ კაცს კალმის
ხელში ამღებს აუტოლებლად მიაღვება, 25 წელიწადი
შეძლებისდაგვარად ერთგულად ემსახურა კაცი მიყ-
რუბულ სოფელში ვენს მამულს, შენს მოძმეთა,
სარწმუნოებას, და კეთილზნობის დამყარებას, ერთ.
გულად ებრძოლო სიბნელეს, მტარაკალობას და უსამარ-
თლოებას, განა მართებულა, რომ ეს ღვაწლი, ეს შრომა
ასე დაცინვით, ასე ლანძღვით მოახერგოს კაცმა? არ
იფიქროთ, რომ ჩვენც არ შეგვძლებოდეს ქალაქის
ადგილს თანამდებობის შოვნა. არა, პირიქით წინა-
დადებას გვაძლევდნ გადესტოლიყავით და გვირდ-
ბოდენ კარგ და შემოსავლიან ადკულს, სადაც უქე-
ტესად უზრუნველი ვიქნებოდით და ბევრად უჯაფო-
რ შეგვეძლო ცხოვრებაც. მაგრამ არა, კაცი სოფელშია

უფრო საჭირო საზოგადოებისათვის, ამ აზრით აღ-
ჭურვილობა უარი ეყვით დიდ გუბაერისაც, დიდ აღ-
გილსაც და ქალაქის ფუფუნებით ცხოვრებასაც.
ჩვენ დაუმტკიცეთ ყველას, რომ კაცს მამულის სამ-
სახური ყოველს ადგილს შეუძლია. ჩვენ დაუმტკი-
ცეთ ყველას, გვარმა, რომ საფული კი არ «აყრუო»
კაცს, თვითონ კაცია მიზნები თავისი გონების დაბნე-
ლებისა და გამოყრუებისა და არა სოფელი და სოფ-
ლური ცხოვრება. ოც-და-ხუთი წელიწადი ჩვენი
მსახურებისა ნიადაგი ბრძოლაა ამ წუთის სოფლის
წაღმა-უქულმა ტრიოლთან და, მადლობა ღმერთს,
ჩვენმა შრომამ ფუჭად არ ჩაიარა. ჩვენმა შრომამ
შეაჩერა სოფელი კითხვას, დაახლოვა ჩვენი მოამქენი
ერთმანეთს და გაავებინა თვითნათი გაჭირვება და
დაღლინება. მოგვყავს ჩვენ ჩვენი სიტყვების დასამ-
ტკიცებლად მთელი საზოგადოება და სამღვდლოება
საქართველოსი. ოც-და-ხუთი წლის ასეთი სამსახური
კაცისა და ღვწილი განა რიგია, რომ ასე უბად დასაღებად,
წყალ წასაღებად მიიჩნია? არა და არა. მამ რას
უნდა მივაწეროთ თეადი ილია ქაეჭავაძის და მისი
«ივერიის» ასეთი მიუტყეველი საქციელი? იმას, რომ
ი. ქაეჭავაძე, რედაქტორ - გამომცემელი «ივერიისა»
დაბერდა, დასუსტდა და, თუ გნებავთ, გამოფიტდა
კიდევ. სწორედ ამას უნდა მივაწეროთ არა თუ მარ-
ტა ჩვენი, არამედ მთელი სამღვდლოების ლანძღვა-
ვინება და ქირღვა მისი ორგანოს «ივერიისაგან». ალბათ
მკითხველებს ახსოვთ, თუ რას სწერდა წარ-
სულ წელში და წინთაც სამღვდლოებაზედ «ივე-
რია». სამღვდლოება შედარებული იყო სოფლის
მარტირება და მიკრტიუმაგვარებთან. «ჩვენი დიკე-
ნები, ამბობდა «ივერია», მსუწავებია და მღვდლებმა
რომ ხალხის არ ემინოდესთ, დიდმარხვაში ღორის
ლურთებს, ბეჭებს და ბოზნაშებს გაიხსლებიანო». ეს-
ლა საჭირო ჩვენი დაზარული სამღვდლოებისათვის?
შეიძლება ასეთი ქირღვა სამღვდლო წოდებისა? ნუ თუ
ფქრობს ი. ქაეჭ, რომ ბედნიერი ყოფილიყოს რო-
დისმე საქართველო სამღვდლო წოდებას მოკლე-
ბული? ნუ თუ ჰგონია ილია ქაეჭს, რომ საქართვე-
ლომ წინ ბოჯი წადგას და ბედნიერი ცხოვრება
იხილოს, თუ სამღვდლოება არ იქნა მისი მეთაუ-
რი?.. 12 მოკიქულში 1 იულა გამცემელი იყო-
რასაკვირველია შეიძლება, რომ ამდენ სამღვდლოებაში

ორი-სამი კუზიანი იყეს, მაგრამ მთელი სამღვდ-
ლოება ასე გაცეცხოს კაცმა, არ შეიძლება. არ შეშ-
ენის ქართველს ასეთი ქირღვა.
შეიძლება თ. ი. ქაეჭს სთქვას, რომ ის სრუ-
ლებით არ იღებს მონაწილეობას, რაც მის ორგა-
ნოში იწერება. მაგრამ არა. ყველა კარგად ზედავს,
თუ როგორ ოსტატურად იქცევა ზოგიერთ შემთხვე-
ვაში ი. ქაეჭ. თვითონ მიეფხრება, ვითომ დამგარა-
ფერ შუაში ვარო, თავის ორგანოს კი გაღუშლის
ვილაცა ბიჭებუბა მწერლებს, რომელნიც თავის სახე-
ლის გამოცხადებასაც კი ვერ შედავენ, და რასაც ეს
ყმაწვილები, მისი ყურმოჭირალი ყმები «აბრები»,
«კოქები», «ორანები», «თორები», «სკინჩები»,
«ბუზები», «ბზიკები», «ახნაზაროვები» «აფიზო-
რათ» ნაყოფინი მოისურებენ, იმას სწერენ და ილან-
ძლებიან. ჩვენ არა გეჯერა, რომ საზოგადოებას არ
ჰქანდეს შენიშული ი. ქაეჭის ამისთანა «მაღულა-
ბიას» თამაშობა. ეს მაღულაობია ამ ბოლო დროს
მიანც ცხადთ ჩნდება.
მართალია, წინეთ ხშირად გვესმოდა ი. ქაეჭ-
გან: მამულო! მამულო! მაგრამ დღეს, და ღმერთთან
სწორი სჯობა, წინთაც ნიადაგ თავის ფუფუნება,
თავის გაზიდვება, თავის ბატონობა და კეთილი
ცხოვრება ჰქონდა სახეში!...
იმან დაიკვირვოს მამულის სიყვარულობა, მოძ-
მეთა კეთილდღეობაზედ ნიადაგი ზრუნვა, რომელიც
თავისი მიუღვამელი და პირდაპირი სიტყვით ყველა
ზემო ჩამოთვლილ ფუფუნებითი და ბატონობით
ცხოვრებას მოკლებულია. იმან დაიქალოს მამულის-
შეილობა და მოამძოთ ერთგულება, რომელიც ყო-
ველთვის მომძოთ გაჭირებების დროს ნიადაგ ხმას
ალამაღლებს უშიშრად, როგორც ერთგული დარაჯი
სიმართლისა და ქეშმარტებისა. განა არ ყოფილა შემთ-
ხვევა, როდესაც «ივერიას» ხმა უნდა გამოეღო, თუ
გინდ იმ კითხვების შესახებაც, რომელზედაც «მწყემსი»
გაბედულად და ხმამაღლად არა ერთჯერ ღაღადებდა?
ერთად ერთ საპოლიტიკო და სალიტე-
რატურო გაზეთს განა დეოფეა მასლაჟ რას შეგბო-
და ამ დროს ი. ქაეჭ და მისი «ივერია»? ი. ქაეჭ
ამ დროს დიდს თამაშობებით «ივერია»-ში მოგ-
ვითხოვდა ბი.მარკის და კანარიის პოლიტიკას, გლა-
დსტონა და სალიბოიურის პოლიტიკურ მიზნებს,
საფრანგეთის კეთილ-განწყობილებას სხვა სახელმწი-
ფობთან, დაწვლილებით მოგვითხოვდა, თურას ფიქ-
რობს აესტრია ბოხნიანზე, კომბურლი ვისქალს ირთავს

დასულთანს რამდენი ცხარეება ჰარამხანის შენახვაზეო, ი. ჭ—მის „ივერია“ დაწვლილებით მოგვითხრობს, თუ რამდენი ცხარეება გერმანიას ჯარების შესანახად, სასაოცრის დაწვლილის განხარებაზე, ავსტრიას—ბოსნიის და ჰერცეგინის ოკუპაციისათვის და ინგლისს ფლოტისათვის. ვაჭვითი რჩევის აძლევს ამ სახელმწიფოებს, რომ ყირაიოზა დიკავონ და ხარჯი შეეზოგონ ხალხს. ამისთანა პოლიტიკის და გეოპოლიტიკის კაცებს ის კი ცერ მოუხტყნებოთ, რომ ცალში ჩაფლულ თევდა-ახსაღოთ. მათი მამულეის დასჯიდვის შესახებ რეცხვა სტყვის განცხადების დაბეჭდვით ხ მან. არ გამოაჩინოს. მაგრამ ამხსენდროგორ ამის რეცხვის ი. ჭ—მე და „ივერია“, რადე-ბე ამ სასლადე მოცალეა განცხადების დაბეჭდვით, როგორცა დაბეჭდვა, ცრთი ახად ნაკლებს შესაძლებელია, კოჯა ლობა ფულეის რეცხს „ივერის“ რედაქცია ორი ბანიკდგან...

ვისთვის არის საჭრო, ვეროზის პოლიტიკაზე რომ უწყვეტდელ გაბეჭდვებულ ხტარებს სწერენ? ნუთუ ი. ჭ—მე თავისი სჯობილებების ვერ იცნობს? სჯეული მრეცხული ქარტყლავი, და წიღადთ, ვეროზის პოლიტიკაზე „ივერის“ დაწვრალს არ დასჯერდებიან, რადგან რუსული ვაჭვითების უფრო მეტი იწვევა პოლიტიკის შესახებ. ისეთი მოცხადების რომელიც სწავლა არ იწილიათ, დარწმუნდით, რომ ბისაოკი, კაპორე, გლადსონი და საღისიოურის პოლიტიკა და იმპარაულები არ ენტერესებოთ...

აქ ცრთი ამაზე მაცხადდა. ცრთხელ განსვენებული თ. დ. გურიელი თავმოწროებით მოუთხოვობდა. ცკრცხლად სტეიკებს, იუ როგორ მიიყვია იგი ინტერესოცა ყველამ ააოცით და ია მხევეროვად გაუხასხედდა. იე დასჭრო ამ დროს განსვენებული იბ. კლანდამ და უთხოა თავმოაოხებ თავადს:

— იტლობო დიმიტრი, ია მყეციელო სჯეულეის მოგართყედენ იე! იე ვგოჯე, საღლემ ეკლარტკას და ევეატორასც მოგართყედებს საჯეულად...

— ლოცლნობოი საჯეულეი იყო, ბრძანა თავი მომწონდ დიმიტრბმ. ეგ საჯეულეი მესამე პორციათ მოგვიტანეს... მართლაც და გემრიელი ყოფილა.

შეიქნა აქეთ იქით ფხუ! ფხუ! ფხუ!
ვაჭვითის ზოგერთმა მითხებელმა თავის ზოკაჟულის სახელი არ რცხს და შენ გაუჭვრელ მასს საღის-

ბიურის და კაპორეის პოლიტიკის მიმართულებაზე სტატოები და ბერს ვაიგებს!..

დასკენა. იციოთ, მკითხველო, თუ რამ გვაძიელო ამ სტატის დაწერა? მოჭვებში ბერია და უმთავრესად ი. ჭეჭეჭეჭის და მისი ორგანოს „ივერის“ კეთილ-დღეობის, კეთილ-წარმატების და ქეშმარიტ გზაზე დაყენების სურვილია.

ხშირად მოხდენა, რომ თუ სკაში საკმაო საკმელი აქვს ფუტკრებს, ადვილად ზარმაცდებიან, ზანტდებიან როგორც დელო ისე მუშა ფუტკარი. დახვლოვებული მეთუტკრე ამისთანა სკას შესანახლო შემოახანხლებს. ფუტკრები და დელოცხელახლო მიყოფენ ხელს მუშაობას და ზარმაცობა მათში ისობა. ეს ხერხი, გარწმუნებთ, ი. ჭეჭეჭეს და „ივერია“-საც ძლიერ მოუხლებია. სასული იმედი, რომ „კეული“ მანერ კარგად გამოაღვიძებს ამ ვაჭვებს.

დღეიდან ჩვენ გადაჭრით ვითხოვთ თ. ი. ჭეჭეჭეჭისგან, რომ მის ორგანოში თუ რაიმე იქნება დაბეჭდილი, ცხანავც და რა შინაარსისაცაუნდა იყოს დაწერილი ჩვენ და ჩვენი გამოცემის შესახებ, უთუოდ დაწერის ნაშეღილი სახელით და გვარიოთ იყოს ხელმოწერილი. წინააღმდეგ შემთხვევაში ჩვენ ყოველთვის ბ. ილიასთან გვეჭეჭება საკამე და პასუხის მგებელიც იგივე იქნება. ჩვენ ამას ვითხოვთ მისთვის, რომ თ. ი. ჭეჭეჭეჭის ორგანოს სწერელების დაბრების, „ჩიორების“, „ვერმიცანაშვილების“, „სენცესების“, „მწარების“, „წიკოტრების“, „ორონების“ და „ფიშორად“ ნამყოფი „ახანჯაროვებისა“ და სხვათა მრავალთა ნამდვილი სახელი და გვარის გამოცხადება ჩვენ უხასუხოთაც საკმაოდ დარწმუნებს საზოგადოებს მათ არარაობასა, უსუსურობასა, უენურობასა და უზარდებლობაში. ტაღახის სროლა დობებს ამოუარებითი საზიზღარ საქციელად არის მიჩნეული ყველასაგან და ურჩევთ ი. ჭეჭეჭეჭეს და მის ორგანოს „ივერია“-ს მოერიდოს ამისთანა საქციელს. წინააღმდეგ შემთხვევაში, ვარწმუნებთ მას, რომ იგი, როცა იქნება, პასუხს აგებს.

• დ. ლა—მე.

27 იანვარს
1893 წ.

წითე გამოკვსსლიტეს სხეებში?

წერალა კაეუადამ.

ამ წერილში ჩვენ გვსურს შევეხოთ ერთს გარემოებას, რომელმაც ჩვენი სამდედლოება დიდად უნდა დააფიქროს, რადგან ის, რაზედაც მე მსურს დაპარაჯი გავმართო ამ წერილში, ძირს უთხრის და დიდათ აბრკოლებს ჩვენს სასულიერო განათლებას. ეს გარემოება ის არის, რომ ზოგიერთი პირების წყალობით, ამ 7—8 წლის წინად, ჩვენი სემინარიის პროგრამა სხვა სემინარიების პროგრამებზედგან შეიცვალა, შემოკლდა, ზემოდ მოხსენებულია პირებმა სასულიერო მთავრობა შეცთომამაში შეიყვანეს და რამდენიმე საგანი გამოარიცხვიეს პროგრამიდან, ისეთი საგნები, რომელნიც უწმ. სინოდისაგან, დიდი ხანია, არიან ცნობილნი მტრად საჭიროთ სემინარიისათვის და შეტანილნი მის პროგრამაშიდა. ასეთს საგნებს ეკუთვნიან: ფილოსოფია, კლასისკური და ახალი ენები, ყველას უნდა ესმოდეს, რომ დავითს-მეტყველების უფილოსოფიოთ შესწავლა უკვლად შეუძლებელია, რადგან საგანი ჭეიხვები ამ ორის მეცნიერებისა ერთი და იგივე არიან. ისიც ცხადია ყველასათვის, რომ დღეს ისეთი დროა, როდესაც, თუ ახალი ენები არ იცი, ვერას ვარებებ ასე თუ ისე შესამჩნევს და საფუძვლიანს. ეს უფრო უნდა გვანსოვდეს ჩვენ, ქართველებს, რადგან ჩვენი მეცნიერების დღეს თითქმის მართლ არჩდილია; თუ რამეს აუეთებენ კავკასიის შესახებ, აუეთებენ უმეტეს ნაწილად ფრანგები ჭე ნემცები. ყველამ ვიცით, თუ რა დავაწლი დასდვენ ჩვენს ისტორიას ბროსესემ, სენმარტენმა, კლავ-პროტამ, ლენორმანმა და სხვებმა. ასეთი მოღვაწეები დასავლეთ ვრობაში არც დღეს გამოდღეულან და იმედია, შემდეგისათვისაც იქნებიან ჩვენდა სასულებად. თუ ახალი ენები არ იცი, კრინტს ვერ დასძრავ და სტიორიანს ვერას იტყვი ვერც კავკასიურს ლინგვისტიკაზედ, ვერც ისტორიაზედ და ვერც არქეოლოგიაზედ. მაშას-

დავე ქართული მეცნიერი მხოლოდ მაშინ მოუტანს ნაყოფს სამშობლოს მეცნიერებს, როდესაც ახალი ენები ეცოდინება.

მეორეს მხრით, ავიღოთ თვით ის სემინარიელები, რომელნიც ახადემიაში იგზავნიებიან. ვინ წარმოიდგენს, რამდენ ტანჯვას იტანი ითმენენ მაშინ, როდესაც არაფერში დანაშაური არ არიან? ათავეს კაცი სემინარიას, გზავნიან ახადემიაში, შუდიხარ ეკუმენაზე და შტერდები: გვლიან ფილოსოფიაში, ნემეკურში, ფრანგულში, ბერძნულში (იმერელს) და ლათინურში (ქართლელს და კახელს!) ეს საგნები კი, იქნება, თვალითაც არ გენახოს, რადგან ჩვენს სემინარიამი, დიდი ხანია, რაც ამავეს აღარ ასწავლიან. ჯერ ისედაც უკული გისკდება შიშით ჭე მერე კიდეც ის ერთვის ზედ, რომ იმის ნახევარიც არ გისწავლია, რაც რუსის სტუდენტს გაუვლია?! როდესაც შენი ამხანაგი იგებს ასეთს შენს სისუსტეს, ზიზღით გეუბნება: შენ ჩემთან როგორ უნდა დაგაჯინონ, როდესაც ამდენი ჭე ამდენი საგანი არ გისწავლიაო! ეს კიდეც არაფერი. ახადემიის მმართველობამ არ იცის მიზეზი ასეთი საკვირველი მოვლენისა, რადგან იგი დარწმუნებულია, რომ ყველა სემინარიელებს ერთი ჭე იგივე პროგრამა უნდა ჰქონდესთ გავლილი. ამისათვის მათ ვერაფრით ვერ დაარწმუნებ, რომ შენ ეს საგნები არ გისწავლია. ყველა იმს გეუბნება, რომ უკან დაბრუნების დირსი ხარო, რადგან გამაზივლების ტოლად არ გისწავლიაო. წარმოიდგინე ის ცეცხლი, რომელიც ამ დროს სტუდენტის გულში ითთება? აქით უნდა ეცმ, იქით, რამდენიმე თხოვნა უნდა დასწერო, შიგ დაწვრილებით უნდა ახსნა ჭე დაამტკიცო, რომ შენი ბრალი არა არის რა, არ უსწავლეთობით ჭე ბოლოს, როცა გაიგებენ შენს სიმართლეს, ჯერ კვირდებიან, თუ როგორ მოხდა ეს, რომ ეს ჭე ეს საგნები ყველა სემინარიების პროგრამებშია მოქცეული ჭე ამით კი არ უსწავლიათო ჭე ბოლოს კი მიგიდებენ დიდას გაჭირვებით.

მაგრამ ესეც ცოტაა. შედიხარ ახადემიაში; ახალი ენების იწი არ გესძის; იწუებ ანბანიდან ჭე როცა ხედავ, რომ შენს ამხანაგს უკავია ხელში ნემეკური, ფრანგული ჭე კითხელობს

თავისუფლათ, გული გეწვის და ეკითხები შენს თავს: „რა დამიშავებია, მე საბრალოს, რომ ჩემთვის არავის უსწავლეთია ესეები და დღეს კი სავალდებულოდ და საჭიროდ გამხდარა ჩემთვის?“ გულგახეთქილი მიდგები სტუდენტი წიგნს, დაეწაფები, რომ როგორმე მოეწიო ამხანაგს და ან თანუღლებათა დაწერაზედ რიეუზედ გაგაღებუდი არ დარჩე უმასალობისა გამო. ეწაფები, თავს აკლავ, მაგრამ განა კაცი უოვლად შემძლეებელია? როგორ მოეწვი იმას, რომელმაც ეგ საგანი ნ წიფიწადს კბილს და შენ კი ახლა იწუბ ჩხირის თლას?! ასეც ხდება. იქნება, ერთი ენა მოასწრო, მაგრამ შენი ტოლი კი იმავე დროს მესამეს სწავლობს, რადგან 2 ენა მან სემინარიაში ისწავლა.

დიადაც დამაფიქრებელია ეს გარემოება და ჩვენი სამფჯველოებაც ვაღაგებუელია მაზედ დაფიქრდეს. სამფჯველოებად, ჩვენი აზრით, ეს საკითხი ერთ-ერთს კრებაზედ უნდა ადძრას და დააყენოს. ეს მოვლენა წარმოსდგა ზოგიერთი უკეთური ვაქ-ბატონების წყალობით. წარადგინეს, რომ ქართველებს თილასოფის სწავლის ნიჭი არა აქვსთა, განყენებულს იდეებს ვერ ითვ-სებენო, მაღალი მატერიები მათი საქმე არ არისო, ფული ტყვილათ რათ დახვარჯოთ, მასწავლებელი გაკვიცდებაო!! ქართველებს არ უყვართ ახალი ენები, რადგან კონსერვატორები არიანო, «რუტინას» მისდევენ, პროგრესის არა ესმისთ რა და არც ელტვიანო! სოქვეს და რამოდენიმე საგანს წითელი ყარანდში გაუსვეს. მის აქეთ, როგორც რუსები იტყვიან, ამ საგნების ნი слы-ху, ни духу! ჩვენმა სამფჯველოებამ რომ მთავრობას ასეთი მდგომარეობა საქმისა განუმართლს და სურვილიც განაცხადოს მისი შეცვლისა, ყოვლად დაუჯერებელია, რომ ეს თხოვნა შეწყნარებული არ იქნეს და ჩვენი სემინარია სხვებთან არ გასწორდეს. აკადემიებში გავკირვბუდნი არიან, თუ რით აინსნება ეს მოვლენა, რისგან არის, რომ მხოლოდ ამ ერთს სე-

მინარიაში არ გადაიან სრულიად პროგრამას და სტუდენტებს სრულიებით მოუშაადებლად აზზა-ნიან აკადემიაშიო? იმედია, რომ ამ საკითხს ადძრავენ ან აკადემიები და ან სემინარიის მართებლობა. მაგრამ, ვკონებ, არც ჩვენი სამფჯველოება უნდა იყოს ჯერ ისე დაძაბუნებული და მიძინებული, რომ მან ამ საგნის მნიშვნელობა ვერ წარმოადგინოს და მოკლე დროში ამ საკითხს ჯეროვანი პასუხი ვერ მისცეს.

მ. ტაბაკიელი.

წარილი რედაქციის მიმართ.

ქურნალ „მწუქისი“-ს მკითხველებმა უბე უწყინან, რომ ალისუბნის საეკლესიო - სამრევლო სკოლა, დაარსებული ბ. ნ. ჩიკვაძისაგან, იქმნა ნაკურთხი ყოვლად სამფჯველო იმერეთის ეპისკოპოსის გაბრიელისაგან 1891 წელს, სექტემბრის 1, ხოლო სწავლა დაიწყო ამ სკოლაში იმავე თვის 15-დგან. ამ სკოლაში დღეს სწავლობს 180 ემაწვილი. თუ რა სიყვარული მოიპოვა ამ სკოლამ საზოგადოებაში, ამას ცხადად გვიბტკიცებს მოწაფეთა ზემო მოყვანილი რიცხვი, რომელიც თითქმის დღითი-დღე მატულობს. მე არა მსურს, რომ თქვენ და თქვენი გაზეთის მკითხველებს თავი შევაწინო ჩემი და ჩემის ამხანაგის ბ. ფ. დეკანოზის მცვადინობის ქებით, რადგან, თუ რამეს დემოთი შეგვაძლებინებს, ჩვენი შრომის ნაყოფი სადაც უნდა იქნეს, რაც უნდა ვინმე ხელი დაათაროს, ჭეშმარიტება მინც არ დაიმალება და ოდენმე თავს იჩენს სიტყვისამებრ მაცხოვრისა: „არა არს საიდუმლო, რომელი არასადა გამომცხადდა იგი“. მაგრამ ზოგიერთი შემთხვევა, რომელიც არავისაგან მოსაწინო არ არის, განუკიცხავი არ უნდა დარჩეს. ამიტომ იძულებული ვარ ორიოდე სიტყვა

ვსტევა ჩვენს ასპარეზზედ მოდგაწე პირთა სა-
 ეურადდებოდა. წარსულს წელში, სოფ. მუნუ-
 რამი (შორაპ. მაზრაშია) ეგკლესიის კურთხევის
 დროს, ერთმა იქაურმა სამრევლო სკოლის მას-
 წავლლებელმა, უოვლად სამდვდელი გაბრიელს
 წარუდგინა თავის მოწაფეებთან ერთად ერთი
 ჩვენი მოწაფეთაგანი, გვარად ქერციციძე, რო-
 მედღამც თავისი სწავლით დაიმსახურა ეურად-
 დება მათი მეუფებისა, რომედამც დაასაჩქურა ხსე-
 ნებუდი მოწაფე—ჯვართი. ევანებ დიდი დამ-
 ტკიცება და ღაპარაკი არ არის საჭირო შეს-
 ხებ იმისა, რომ ეგკლესიას და სკოლას ურთი-
 ერთ შორის უნდა ჰქონდეს მტკიცე და განუწყ-
 ყვებელი კავშირი და მუდამ ერთმანეთს უნდა
 ეხმარებოდნენ სწავლა-განათლების საქმეში, რა-
 სსაც ცხადათ გვომტკიცებს ჩვენი ძველი დროის
 საეკლესიო ისტორია, რომელიც ნათლად გვი-
 ხატავს, რომ სკოლები პირველიდგანვე შენდე-
 ბოდნენ ეგკლესიების და მოწაფეების ახლო
 და მათში თითქმის ყველა წოდების პირნი, შექ-
 დებისა დაგვარად იდებდნენ სწავლა-განათლებას
 და ბოლოს ხდებოდნენ საზოგადო კეთილ-დღე-
 თობის მოდგაწენი. ესეთი შეურყეველი კავშირი
 ზემო აღნიშნულ დაწესებულებათა შორის უსა-
 ჭიროეს საგნად უნდა მიგვაჩნდეს დღესაც ყვე-
 ლას და ყველგან; მოწაფენი რასაც სკოლაში
 შეიძენენ, იგი მათ თავიანთი მასწავლებლების
 წინამძღოლობით უნდა განამტკიცონ პრაქტი-
 კულად ტაძარში და შეითვისონ შიშითა დვთი-
 სათა და სარწმუნოებით. ამითი მოწაფენი განვი-
 თარდებიან, წახადისდებიან სწავლაზედ, ადექ-
 რის მათ სიყვარული და გრძადება დვთისადმი,
 ხოლო სხვა ყრმათა, მშობელთა და მძინელითა
 ადექრვენ გულში სურვილს სწავლისადმი. მაგ-
 რამ, საუბედურად, უოველივე კეთილს ბეკრი
 მანე სვდება წინ. ჩვენს პატარა საზოგადოებში
 თავს იჩენენ თავის უმეცრებით კეთილის წინა-

აღმდენი—ესენი არიან ზოგიერთთა ეგკლესიის
 კრებულთაგანი, რომელნიც, მიუხედავად იმისა,
 რომ იგინი, ერთის მხრით არიან დავალებულ-
 ნი ადგილობრითი ბლად. მ. ლ. ჭინაშვილისაგან
 და მეორეს მხრით მათთვის ნათხოვნი აქვს ჩვე-
 ნი სკოლის მზრუნველს ბ. ჩიკვაძეს, რომ მათ
 (ეგკლესიის კრებულმა) ნება მისცან ჩვენ მიერ
 დანიშნულს, რიგ-რიგობით, ჩვენი სკოლის სა-
 უკეთესო მოწაფეებს, რომ მათ სადმერთო მსა-
 ხურების დროს ტაძარში წაიკითხონ სიმგლოთა
 სარწმუნოება, სუფელია და სხვა ლოცვები და
 აგრეთვე უოვლად სამდვდელი იმერ, ეპისკოპ.
 გაბრიელის ქადაგებდგან დღის შესაფერი სიტ-
 ყვა, იგინი არ აძლევენ ნებას, არა თუ მისთვის,
 რომ მოწაფეები ცუდად წაიკითხავენ, არამედ რა-
 ლცა ჩვენგან გაუგებარის მიზეზისა გამო და ამი-
 თი უგარგავენ ემაწვილებს სასოებას და სიყვა-
 რულს დვთისადმი *).

აღ. სამ.-სკოლ. მასწ. მ. ზუჩიძე.

* ყველამ კარგად იცის, რომ პირველი და უმთავრესი
 მოვალეობა სამრევლო სკოლის მასწავლებლისა ის არის, რომ
 მან უოველ გერა-რუმ დღეებში შეგროვოს თავის მოწაფეები
 და წაიყვანოს ეგკლესიაში წირვის მოსასმენად. ამას არც ჩვენ
 ვკუთვთ უარს და შეძლებისა და გვარად ვსრულვებთ. მაგრამ
 ჩვენს სკოლაში ყოველთვის ამის შესრულება შეუძლებელი თუ
 არაა, მწელია მიწც და აი რისთვის; სკოლაში სწავლობს 180
 ყმაწვილი, რომელიც ძლიერ შორეული საზოგადოებდგან არიან.
 შაბათობით შინ წასვლას თხოვლობენ ხოლმე. რა ვქნათ,
 არ გავუშათ, არ შეიძლება, რადგან მათ სჭირდებოთ სას-
 მელ-საქმელის მოხანა. ადგილობრითი ეგკლესიებს კრებულნი
 ჩვენს მოწაფეებს ნებას არ აძლევენ, რომ იგინი გერას მღვდ-
 ლებს მოეწაირონ წირვის დროს. გულდაწყვეტილი მოწაფეები
 მოღან და შემოგვიჩიან: „ბ. ტუქულია მოეუმზადე, ამა და ამ
 მღვდლითმე წიგნი წაშართვა და არ წაშაიბოთვა...“

მთელი იუერიის ღ აზნაზეთის მკვე დავით III აღმაქნებელი.

(დასასრული *)

მევე დავითი მეტად მოწიკაღე და გულშემატკი-
ვარი იყო. ის მუდამ მზად იყო შემწეობა აღმოქრნა
გაჭირვებულთათვის. მევე თავის ხელით ურიგებდა
სამოწყალის ყველას და არ შედიოდა იმის განხილ-
ვაში, თუ ვინ რისი მკქონე იყო. სამოწყალის ფა-
რულად დარიგებაში შევიღადა მევე დავითს მისი
მოძღვარი. ერთხელ მევე დავითმა მისკა თურმე
თავის მასწავლებელს, ქათალიკოსს იოანესს, დარი-
გების დასარაგებლად 24,000 დრაქმა. მევე მუდამ
დარიგებზე ზრუნავდა და ცდილობდა გაეღღვიღებინა
მათთვის ცხოვრება. ამ მიზნით მევემ თავის ვრცელ
სამეფოში მრავალს ადვილს დაარსა თავის ხარჯით
საეიდმყოფოები, თავშესაფარი სახლები და სკოლები
გაჭირვებულთათვის. როკ დავითი სახელმწიფო საქ-
მეებს რჩებოდა, ნახულობდა ავადმყოფებს და დარი-
გებს, თავის ხელით ემასხურებოდა და აძღვედა მათ
ნუგეშს. ერთი სიტყვით დავითი ყველას მამობრივი
სიყვარულით ეციღებოდა. დავითი ამავე დროს ცდი-
ლობდა გაეუმჯობესებია საქიდღეღოების ნიეთიერი
მდგომარეობა და აღმადლებია სამეღღეღოება ხალ-
ხის თვალში, ამ მიზნით მევემ ყველა მონასტრები
და საეკლესიო მოსამსახურენი განათავისუფლა ყო-
ველივე სახელმწიფო გადასახადისაგან; მონასტრებს
და ეკლესიებს შესწირა დიდ-ძალი ადვილ-მამულები
კრებულის სასარგებლოდ. ასეთ მზრუნველობას იჩინა
დავითი არა მარტო საქართველოს მონასტრების,
ეკლესიების და მათი მოსამსახურეების შესახებ, არა-
მედ მევემ ბევრი ფული და ადგილები შესწირა სა-
ბერძნეთის წმიდა ადგილების სასარგებლოდ. დიდძალ
საჩუქრებს ზღავნიდა ხალმე მევე იერუსალიშში, კიბ-
რის და სირიის მონასტრებში. მევე დავითმა გაამ-
დიდრა და გამშვენა აჭარ მთის მონასტერი სირიაში.
ამავე დროს დავითი ბევრს ზრუნავდა უფლის სასაფ-
ლაოზე. ყოველი მგზავრი, რომელიც კი კოტაიდან

დააკირღება უფლის სასაფლაოს უზარ-მაზარ შენა-
ბას, ადვილად შენიშნავს, თუ რაადენი უშროპიათ
ამ წმიდა ადგილის სასარგებლოდ ჩენი საქართვე-
ლოს მევეთ: დავითს, თამარს და სხვათა. მევე და-
ვითი მუდამ ზრუნავდა იერუსალიშის მოწინაჭრებზე.
დიდი შრომა და ღვაწლი მიუძღვის დავითს აგრეთვე
სინას მთის მონასტრისადმი. თუკცა ეს ადვილი ძა-
ლიან შორს იყო საქართველოდამ და გზაცსაში და
ცული, მაგრამ დავითი ვერც ერთმა ამებმა ვერ შე-
აზინა. მან ამ მთაზე ააშენა ეკლესია წკ. მაწამის
ეკატრინეს სახელობაზედ. ეს ეკლესია დღესაც არ-
სებობს ამ მთაზე. ამ მონასტრებში და ტაძრებში
მევე აყენებდა ქართველ ბერებს; მონასტრებს და
ტაძრებს უგზავნიდა საეკლესიო წიგნებს, ხალო ეე-
კლესიების და მონასტრების მოსამსახურეთ აძღვედა
ყოველითვის წლიურ სარჩოს. მევე ზრუნავდა არა
მარტო ეკლესიაზე; ის ამავე დროს ფიქრობდა თავის
ერცელი სამეფოს კეთილ-განწყობალებზე; აკეთებდა
გზებს, რომლის შემწეობით უდავილებდა ერთმანეთ-
ში მისვლა-მოსვლას თავის სახელმწიფოს დამარ-
ბულ მავრებს მცხარეობით; ანახლებდა ხაღებს, რომ-
ლებიც გაუუქებულნი იყვნენ მტრებისაგან.

მევემ დააყენა მსაჯულები და მოსამსახურენი.
უწინდელს დროში ვისაც რაიმე საქმე აწუხ სანიკარი
ჭქანდა მფუკთახ, მეფის გზაზე გაუქვს დროს უნდა
შესულიყო მალა ხეხედ, ანუ გორაზე, რომ ის და-
ენახა მას. ამ კაცს იქადვან უნდა ენიშნებია, რომ
მეფესთან აქვს საქმე. მხოლოდ ამ შემთხვევაში მიი-
ღებდენ მის თხოვას. მევემ შენიშნა, რომ ბევრს
მის ქვეშევრდობით სურსთ მეფის ნახვა, მაგრამ ზო-
გიერთი მიზნისა გამო არ შეუძლიათ მასთან მისვლა;
ამის გამო მევემ დააყენა განსაკუთრებული მოსამსა-
ხურენი, რომელთაც უნდა მიეღათ თხოვნები და
გაერჩათ საქმე; დააყენა აგრეთვე მსაჯულები, რა-
მელთაც ვალად დაუღონა ეხელმძღვანელათ საქმე-
ების განხილვის დროს როგორც ეკლესიური, ისე
სამოქალაქო კანონებით და იმ ქვეყნის ჩვეულებ-
ებით, სადაც ინიშნებოდენ ბოლმე იანი მიჯულ-
ბად, რომ სახელმწიფოში დაარსებულყო წესაურება
და მყუდროება და ამაღლებულიყო ზნეობა, მევემ
დააყენა განსაკუთრებული მოსამსახურენი, რომელთაც
უნდა მოეხსენებიათ ხოლმე მეფესათვის მის ქვეშევრ-
დობათ ყოველქვეა. ქვეშევრდომნიც, მეფის სიყვარუ-
ლობისა და პატივისცემისა გამო, მორიდებულნი იყე-

* იხ. «მწკმისა» № 1, 1893 წ.

ნენ უწყსობებს იმ მეფის წინააღმდეგ, რომელმაც განათავისუფლა და გაანათლა მთელი სამეფო. დავითის მეფობის დროს მისი ქვეშევრდომნი მოსვენებულინი იყვნენ როგორც შინაური, ისე გარეშე მტრებისაგან. მეფე გარდაიცვალა 1125 წელს, 56 წლისა შობილდგან. სულ იმეფა 36 წ.

როცა მეფე დავითს მოუახლოვდა აღსასრულის ქვაში, ის აღიჭურვა სიხარულით და შემდეგი ანდერძი დასწერა: «გიბრძანებნით და მოგავანებნით მეფე მეფეთა დავითი, თავის სიკვილის დღეს და მის ამ ქვეყნად განსვლის დროს, უღირსი და მორჩილი ღვთის მლოცველი მამის ბერ-მონაზონის არსენის პირით თქვენ ყველა ერისთავებს და მისი სამეფოის ყველა შესანიშნავ ქათალიკოსებს, ეპისკოპოსებს და ყველა მათ, რომელნიც იყავით ჩემს მოწყალეებას ქვეშე, შემდეგს: პატარაობიდანვე მიყვარდა სიცოცხლე, დიდება და მთავრობა და არას დროს არ წარმომიდგინია ის დღე, რომელიც მე დღეს საუკუნოდ მისტუმრებს სამარეში; მენანებოდა ამ ამა და წუთიერი ცხოვრების თავის დანებება მანობამდე, ხანამ თვით ამ ცხოვრებამ არ მიმატოვა და აღესვლილი მრავალი ცოდვებით და მწუხარებით არ წარმადგინა იმ მსაჯულის წინაშე, რომელმაც მრავალი მოწყალეობა მომანიჭა მე ამ ქვეყნაზე, პირველად მან მომცა მე ძე დიმიტრი, რომელიც სიბრძნით, გველ-მოქმედებით და ეგვიპტობით უყოთესია ჩემზე, და შემდგომად ამისთანა მეფე არს ჯოდღა უფლისა მართალთათვის, დაშენილთა ამა სოფლად. მივდივარ წინაშე მსაჯულისა, რომლისაგან მივიღე სამეფო. მივდივარ ნუგეშ-ცემული, რომ ძე ჩემი ყოველთვის ჩემი სურვილისამებრ იქცეოდა. დიდი ხანა მსურდა მოსვენება ამა ქვეყნის ზრუნეთაგან, მაგრამ ეცდილობდი სამეფოის დღე-კეთილობაზე, რაიცა უწყის უფალომ, თვით მე და ჩემმა მოძღვარმა. უცებ დაუფლდურდი, მე მეგონა დიდხანს ეიცოცხლებოდი, მაგრამ მოგსტყუედი; მეც როგორც ჩემს მამას წილად მხედა მოკლე ცხოვრება და რომელიც მე არ მომწონდა. დღეს, ღვთის განგებით, მივდივარ მე, ხოლო მევედ მოიწოდების ძე ჩემი, რომელმაც უნდა მართოს ის, რაც მხედა მე და რაც შემიძინია ჩემის და თქვენის შრომით; ე. ი. ნიკოპსიიდან კასპიის ზღვამდე და რასეთილამ სიზიზღედ და არგანამდე, მე ჩაუბარე დიმიტრის დანარჩენი ჩემი შვილები და დედოფალი და ესთავე, რომ თავისი უმკაცრო მხე

კონსტანტინე აღზარდოს და, თუ ღვთის მადლით, ნიჭიერი გამოდეს, თავის შემდეგ დააყენოს მეფედ, ხოლო ღვთს პატივსაცემად, როგორც ჩემს საყვარელს შეიღობს. ყოველივე შეეასრულე მე პატიოსანი და ცხრველ-მყოფელის ჯვარის ძალით და იმსვე ვებარებ ჩემს სამეფო ახვარს და საუნჯეს; ეფულები მივცე უმკრისა, ხოლო ჩემს ძვირფასს ქვეებს და მარგალიტებს ესწრაფე ხახულასა ღვთის - შობილის ხატსა. ოქროს მანეთები და ვრტანიტე ატენის საუნჯისა, რომელიც მე შევიძინე ჩემის სისხლით, მივცე მეფეს დიმიტრის და თუ ის არ ისურვებს, მაშინ ყველა ებეჭე მიეცეს ჩემს მოძღვარს, რომელსაც ესთავე ღვთის სახელით, რომ ნახევარი ამ საუნჯისა მან მოახმაროს იმ მონასტრებს, რომელთაც მე დაქვეყნედი, რათა ამ მონასტრებში მოსამსახურე ილოატნი ჩემთვის. მე მრჩება კიდევ მოუთავებელი მონასტერი, სადაც უნდა განისვენოს ჩემმა და ჩემი შვილების ძელებმა, და ამის ჯავრი თან მიმიყვება. ცხლა ჩემმა ძემ, მევე დიმიტრამ მოათავოს ის მონასტერი თავის და მისი შთამომავლობის საუკუნოდ მოსახსენებლად. რაც გამოვიცა, იმას ჩემი შვილი ნუ შეეხება; ის დასახლებული და დასახლებული ადგილები, რომელიც მე თვითონ შევიძინე, მევე დიმიტრის შემუშავდა უფაოდს ღრმადებით, ვისაც სურს და როგორც ისურვებენ მ. არსენი და ქათალიკოსი».

როცა დავითმა გაათავა ანდერძი, ჩააბარა ის თავის მოძღვარს, ცოტა შეისვენა, შემდეგ იკრჩო სიკვილის მოახლოვება, მიიღო წმ. საიდუმლო და ღვთის დიდებაში განუტყუვა სული თვისი. მეფე დავითს დარჩა ოთხი ეფვი შვილი: დიმიტრი, მეგვიდრე დავითისა, ეახტანგი, გიორგი; კონსტანტინე და სამი ქალი—ეკატერინე, იგივე ირინე შემდეგში საბერძნეთის დედოფალი და თამარი, მეუღლე აქსარტან შირვანელი პრინციისა და რუსულდანი. მეფე დავითის გარდაცვალებამ შეაწუხა მთელი საქართველო. შავი ზღვიდან მოკიდებული კასპიის ზღვამდე. ქართველები და დავითში დაქარაღეს მამა, მასწავლებელი, მფარველი და კეთილს-მყოფელი. დავითის გვაში მისმა მოძღვარმა არსენიმ მთელი სამღვდელთაების თანადასწრებით დიდს პატივს-ცემით მიასვენეს გელათის მონასტერში და დასახლდავს უმთავრესი ტაძრის შესავალ ეკლესიაში სახსრეთის მხრით *).

*) დღესაც ამ კარის შესავალ ეკლესიაში მძივს ვლდის ქვის ერთი დიდი ოლილი ფიგური, ნახევრობით გუცვილი, რომელზედაც სუცური ასოებით არის დაწერილი შემდეგი სიტყვები ფსალმუნით მაგალიბისა: «ესე არს განსახვეწელი ჩემი ეფნისამდე, აქ დაევიგორდი (ეს შუგნიერი დექსი უმეტესად მომწონდა ქართველს). ამ დღესს გარდა ამ ქვის ფიგურაზე ვიდრე სხვა წარწერა უყოფილა. მაგრამ იგი დროთა განმავლობისა გვაში წაშლილა, მაგრამ ხალხში ეს დექსი დღესაც არის დევლი.

საქართველოს ეკლესიამ მეფე დავითი მთავალ-
ქენლოძემდებნათვის და წინდა ცხოვრებისათვის შე-
რიცხა იგერიის წმიდანთა შორის და დააწესა
დღესასწაული ოც-და-ექვს იან ეარს მოსახე-
ნებლად დიდისა, სახელოვანისა და წმიდისა მამისა
ჩვენისა მეფე დავითისა *) თვისა შუამდგომლის და
მფარველის უფ. ჩვენს იესო ქრისტეს ტახტის წინაშე.

*) წმიდა და დავითს მოყვარე მეფე დავითი, როგორც მას
აგვიწერს მისი მოძღვარი არსენი თავის ქებით სიტყვაში და-
ვითისადმი, ყოფილა მალღლი და მოსრული ცაცო; ყოფილა
ტანმრთელი ბატულობისა. მეფე დავითის მოსრულობას განმ-
ტყვიებენ ზოგიერთი მისი ნათესავი, რომელნიც დავითს იმანე-
ზიან გელათის ტაძრის საღაროში. ასეთ ნათესავს ეგუფინან:
დავითის ნათესი ბექელი, რომელშიაც თავისუფლად შედის გა-
ტის ხელის სამი თითი, მეფის ნათესი ქოშები, რომელნიც მო-
ტარგულნი არიან ოქროთი და მარგალიტებით; ეს ქოშები ორ-
ჯერ მეტია ჩვეულებრივ ქოშებზე და მეფის ქუდი. ამასთან
დავითი ყოფილა ძალიან ღამაზი ცაცი, თავლები ჰქონებო
დღი, შავი და ზრინანი, წარბები სწორი და სქელი, რომელნიც
ამშვენებდნ დავითის მალღლი შებლსა. ცხვირი სწორე და
მუდამ მღამარე ტუჩები, მოკლე და შავი წვერი და შავი თმა
ამშვენებდნ თურმე დავითის ზომიერს თავს, მეფე დავითს თავ-
ზე ახარავს ოქროსგან გაყვებული და ძვირფასი ქვებით მორ-
თული დაბალი გვირგვინი; ეს გვირგვინი ძალიან წაგავს
ბიზანტიის იმპერატორების გვირგვინებს დავითის გვირგვინს
იქით-აქეთ ჰკვიდია მარგალიტების დასაკიდი; დავითს ტანზე
ავცია მეფის ტანთასამელი იის ფერისა; ამ ტანთასამელზე
მოქარგულია ოქროს სახეები, რომლებიც მორთულნი არიან
ძვირფასი ქვებით. ეს ტანთასამელი ჰკავს მღვდელმთავარის
სტანბარს, მხოლოდ სახელოები აქვს მოკლე, სახელოებზე არის
თათმანები, რომელნიც მოქარგულნი არიან ოქროთი, მარგალი-
ტებით და სხვა ძვირფასი ქვებით საზაფერუბის მსგავსად; მუჯს
ზემოდ სახელოებზე შემოკლებულია ოქროს ქსოვილი, რომელიც
მორთულია ძვირფასი ქვებით და მოდილო მარგალი-
ტებით. საუკლოს გარშემო შემოკლებულია ოქროს ქსოვილი
ბეჭებამდის და იქით-აქეთ არის გადამწერილი თავისი სამღვ-
დელმთავრო ომთოფარის მსგავსად. გადაწერილი თავები მო-
დილო შემოკლებული არიან მსგავსევე ნაქრთი, რომელიც
მორთულია მრავალი ძვირფასი ქვებით და მოდილო მარგალი-
ტებით; სტანბარზე შემოკლებული აქვს ვიწრო და ძვირფასი
ოქროს სარტყელი. მარჯვენა ხელში უკავია გელათის ტაძარ-
ი, ხოლო მარცხენაში—გრაგნილი; ფეხებზე ავცია ქოშები, რომელთაც
ზემო პირი აქვთ გაყოფილი წითელი ხავერდო-
სგან; ეს ხავერდი მარჯვენას და მისი მოქარგული; ქოშებს წვე-
როები ცოტა ზემოდ აქვთ აწვერილი, პურისივლების ქოშების
მსგავსად, სდვას მიღდარს ოქროს ხალჩინზე, ამ ხალჩი დავითი
დაბატულია საქართველოს ძელი კავალსივების კედლებზე,
რომელნიც აშვენებულან დავითის დროს და გელათის ტაძრის
წრდილოეთის კედელზე. მსგავსევე გამოხატულება მეფე დავით-
ისა არის ქვათახევის საერსო ტაძრის კედელზედაც.

ახალი ამბები და შენიშვნები.

ყველას მოეხსენება, თუ რა დიდი ეპარქია
არის ხერსონის ეპარქია და რა მდიდარი ყველ-
სიები და სამღვდლოებაა იქ. ამ ეპარქიაში
თითქმის 1500 მღვდელი იქნება. მაგრამ
სამღვდლოებას ჯერეთ კიდევ ვერ გადაუწყვე-
ტია ემიგრირების დაარსება. ხერსონის ეპარ-
ქიალური უწყებისა უკანასკნელ წმ-ში გამოუ-
ბეჭდავსთ ჰოლოტუარს სამღვდლოების ემიგრ-
ირების კასის წესდება და მღვდელმთავარი წი-
ნადადებს აძლევეს მისადმი რწმუნებულ სამღვ-
დლოებას, ვასინჯონ ეს წესდება და, თუ სა-
სარგებლოდ დაინახონ, მიიღონ იგი. მართლად
რომ ჰოლოტუარს ეპარქიის სამღვდლოების ემი-
გრირების წესდება დიდის მოფიქრებით და დი-
დის გამოკვლევით არის შედგენილი. კასში შე-
სახნის ფულით თითო ჰირისაგან არის მ მან. და
ნახევარი, მაგრამ რადავან კასში ყველა იღებს
მოხანწილობას, ფულის შემტანი ჰირების რი-
ცხვი ზდის ათას-რუას წყევამდე და წელიწადში
10,000 მან. იკრიბება.

მისი ყოვლად უსამღვდლოცობის იმერეთის
ეპისკოპოსის ვაბრიელის სატყუან და მომდგნანს
რუსულ ენაზედ მათი მეუფების სურათით
მარტში გამოვა საბეჭდავიდამ.

ჩვენ მივადეთ ახლად გამოცემული პატარა
წიგნი თამარ მეფე, შედგენილი ბ. დ. კარიჭაშვი-
ლისაგან. წიგნი სუფთად არის გამოცემული,
დირს 15 გ. ამ წიგნში საუბრევიანად არის გა-
მოკლებული, თუ რა იყო მიზეზი თამარ მეფის
სიკვდილის შემდეგ საქართველოს ძლიერი სა-
სიუვოსის ისე მალე დაძაბუნებისა.

თეთისის სასულიერო სემინ. ინსპექტორი
მღვდელ-მონაზონი სიღორე გარდაყვანილი იქნა
ს პეტერს. აკადემიის ინსპექტორად. როგორც
ისმის, ამავე სემინარიის რექტორი მ. არქიმან-
დრიტი ტიხონი დაუნიშნავსთ უფროს ცენზორად
ვეტერბურელი სასული. საცენზორო კომიტეტი.

სემინ. ისმის, რომ თეთლი. სემინარიამ გარ-
დაყვანილი იქნება რექტორად საპარის სასუ-
ლიერო სემინარიის რექტორი.

სწავლა კეთილ-ზნეობასა და სარწმუნოებასზედ.

მოკლე სიტყვა,

მ ა ზ ი ა რ ე ბ ე ლ თ ა დ მ ი .

შიშთა ღვთისათა და სარწმუნოების მოვედით.

სულიერო შეიღწევა და საყვარელნი მოწაფენო! ღვთის შეწევნით თქვენ უცვლანი უკვე მომზადდებულნი ხართ წმინდა საიდუმლო ზიარების მიხედვით. მოვედით შიშით და ძრწოლით, მოვედით მტკაცვე სარწმუნოებით, რამეთუ ესე არს თვით უხრწნელი ხორცი ქრისტესი და ესე არს თვით პატრიარქის სისხლი მისი. არა პური და ღვინო გძლევისთ თქვენ ამ ეახად საჭმელად, არამედ ნამდვილი ხორცი და სისხლი ქრისტესი, რომელიც არის დამწველი ცეცხლი უღირსთა. იტყვიან, რომ ჩვენ უკვე ვართ უღირსნი და უქალღმერთნი წინაშე ღვთისა, გარნა ვხდებით ღირსნი წმ. საიდუმლო ზიარებისა განუსაზღვრელითა და აღურაცხელითა მოწყალეობითა ღვთისათა. ვინაიღვან წმიდა ზიარება ცეცხლი არს უღირსთა შემწველი, ამისათვის ნურავინ იკადრებთ, ძმანო, კანდიერებით მისწრაფებას წმ. ბარძიმიასკენ, რათა არა სასჯელად, გინა დასასჯელად გექმნას თქვენ საიდუმლო ესე. დღეს აქ ამ ქრისტეს სერობაზე, ჩვენ უკველი უნდა ვიყავით სიმდაბლით და გულწრფელის მოაწიებით. თავიანი ვსცეთ წმინდასა საიდუმლოსა, ვითარცა თვით ღმერთსა; უკანასკნელად შევსტერიოთ ცოდვითა მოტყუებისათვის და კრძალვით შევხნეთ წმ. ბარძიმიას, ვითარცა იესო ქრისტეს გვერდსა, საიდამაც გარდმოხდა სისხლი და წყალი. ზიარების შემდეგ ვყოთ თავიანთსცემა წინაშე მაცხოვრის ხატისა და შევსწირთთ მას მადლობა დიდისა მისისა მოწყალეებისათვის. ამიერიდან იყოს განუშორებელი ჩვენის გულიდან ის აზრი, რომ ჩვენთან არს ქრისტე: მას ვილოცავდეთ, მას ვაღივლებეთ და მასთან გვექმნდეს საუბარი, ვითარცა ღვთის მიმღებთ. ეს დღე შერაც-

ხეთ ერთად ერთ თქვენს დიდებად, ერთად ერთ თქვენს ბედნიერებად და სასიხარულო დღესასწაულად. მიხედვით რათავიანთ სახლებში, ცხადეთ, ძმანო, არ შებღალათ თქვენ შორის დამცვიდრებული სიწმინდე. დღეს ღვთის მიმღებთ, საღამოზე არ განავლოთ იგი— თქვენის უძღებებით, უზოპო სმით და უმართებულო ლაპარაკით, ვინაღვან ენა და პირი თქვენი განწმინდა და იესოს სისხლმა და ხორცმა. ერთდეთ ყოველგვარ საცდურთაგან, რათა არა დამკარგოთ ნაყოფი წმინდა ზიარებისა. იქონიეთ მუჯელობა კეთილ საქმეებზე: წარმოადგინეთ დიდსა მოწყალებასა ღვთისასა და უღირსებასა თქვენსა, დღევანდელი თქვენ სისხარულის მონაწილედ განადეთ უზადრუქნიც: ვცით საზრდელი მშვირთა და ხელი შემწეობისა მიაწილით გაკვირებულთა ქერიითა და ობოლთა. ამა მოვალს თქვენდა ყოველის მკარობელი უფალი თქვენი დამზადდებელი და მაცხოვარი თავისი მადლით: თქვენ განსაკურნებლად, განსაძლიერებლად და განსაწინათლებლად. ცუთ თავიანი საშინელთა ქრისტეს საიდუმლოთა და სთქვით:

«მრწამს უფალო, და აღვიარებ, რამეთუ შენ ხარ ქუშპარიცად ქრისტე ძე ღვთისა ცხოველისა, მოსრული სოფლად ცოდელითა ცხოვრებად რომელთაგან პირველი მე ვარ.»

კვლად მრწამს, რამეთუ ესე არს თვით უხრწნელი ხორცი შენი, და ესე არს თვით პატრიარქის სისხლი შენი, შენ უკვე გვედრებო, შეგიწყალე მე, შემნდევ შეცოდებანი ჩენი, ნებსითნი, და უნებლიეთნი, სიტყვით, და საქმით, ცნობით და უმცურებით. და ღირს მყო მე დაუხსჯელად ზიარებად უხრწნელთა სიღმუშეობთა შენთა, მოსატყუებელად ცოდვითა და ცხოვრებად საუკუნოდ. ამინ».

მღვ. მიხეილ გაგაშელაი.

რედაქციის ზასუსი.

მღვლ. ს. თვალ—ძეს. სამწესხარად მარტო რედაქციას აჭკს ვეკლ. მ-ში იმეგმისა სა და განსხვიდლად რ მოიმოკება. განსხვიდლად იმეგონება მარტო რმ-დენიმე წლის სრული გამოცემა და სასჯელად: 1857, 1858, 1859,

1890, 1891 და 1892 წლებსა, თითოეული წლის გამოცემა შეიღვეთ დაუთმობთ უდიდეს მან. და უფრო 2 მ. 50 კ. რედაქტორს ახვის ხარჯით გაუგზავნის მსუფრველთ.

ბაკურ, სოფ. გულ-ის. თქვენი წერილი არ იბეჭდება. „საქმეს წახანდენს რეგენის, ფიციონას დახარალებსო“, ნათესავთა, ასეა ზოგადი მოუძნადებელი მასწავლებლების საქმეც. შედგოგა არა აქვით შესწავლილი, თავისი ხარამდობით და უეცრდობით საქმეს განაფრუებენ და ბოლოს მღვდლებს დახარალებენ სკოლის საქმის უფულა მსჯელობას. იმ თქვენგან ნაჭებ მასწავლებელს აღბედა მღვდლობა სურდა ეშოვა. იროგაღ სკოლად მიტომ დაინურს..

დორ. მღ. ს. ჭუ-ბეს. მღვირვ კეთილი აზრად მოკვლადობთ. წიგნთ-საცავების დარსება ეგვალსაებთან სწორად მოსაწონის საქმეა, მაგრამ გთხოვთ, გენ ნუ გაჩხვდით მოკვლად, რომ გენი გამოცემის შემთხვევა გამოგზავნით, ან ნისათ. წიგნები მთლიანად შეძლებისდაგვარად. არც თქვენ და არც თქვენი ეგვალსაია ისე დარბობი არა ხარ, რომ ცოტა წიგნების გამოსაწერი ფურლები გერ მისაწერნო.

რასს, მღვ. მ. გ-ეს. მღვირვ სსსამოწინო იქნებოდა, რომ თქუნი მოკლე, მაგრამ ფრთხილ მისაწონი, სიტყვად ზღერ მიტეველო და იანერსს თვის ნომერში დატეხებულა

ს. უსუთი, მრველ-ს. 12 მორაქულში 1 იულა გამცემელი აღმოჩნდა. წულის ამოსადები ჭურჭელი რომ არ გარგოდეს, იმით წულის უსარგებლობას ვერაინ დაამტკიცებს. თუ ისეთი საქციელის არის ის, ვინც უხედავ თქვენ იწერებთ, მისთვის მოსალოდნელი სასჯელად გმარსოგორც საქაოსი, ისე სიბოროსი. არ იფიქროთ, რომ მავისთან კაცი სასჯელს ასრდეს, ვინაღუ რომ ხმა არაინ გასრეს..

მანათონს. თქვენი ლექსი არ იბეჭდება. **მღვდ. ი. გრიგოლის.** თქვენ გაზეთს იბარებთ და ფულის შემოტანის შესახებ სრულდებით არაფერს არ იწერებთ. მგელი წლების სელმისაწერი ფურლებიც დიანარც თქვენზე და ეხლა როგორღა მოგსტუფვდებით.. მართალია, გამოქვეყნდობა მთურდით თქვენივს, მაგრამ გენი რედაქტორი გულდებული როდა სასულერიო გამოძეებლებს გაზეთს შემთხვევად უგზავნოს..

სოფლის მომღვარს. გენც ბეკია საინტერესო მასალა გვაქვს საბეჭდავი მითხველებისათვის, ამიტომ თქვენგან გამოგზავნილა სიტყვად არ იბეჭდება.

მუე-ს. ბ. ი. ხარ-ს. რედაქტორ გულითად მადლობას გწმინდით თქვენი ქართულური, გულითადი და მძურა თანაგრძობისათვის. ჭე მისარცად მისაწერი ვართ, რომ მადეთ, თქვენს გუთხეში, ვადევ მთლიანად ქართულდობა..

აფხ-შე. მ. ა. ჭ-ბეს. თქვენი სიტყვა გარცია, მაგრამ საზოგადო მნიშვნელობა არა აქვს და ამისთვის გერ ბეჭდვად.

რატა. მ. ა. შარბამეს. განა არ შეიძლება ისეც მოხდეს, როგორც თქვენ იტყობთ. მაგრამ ეს ახალი წესი შემოიღეს საქმის ხარგებლობისათვის კი არა, ანამედ ფულის შოვისათვის. გვედროთ ღმერთს, რომ ზურსისაგან დაგვიფაროს..

შინდარსი: ფურცლების დელო და თ. ილია გ. ჭეჭევაგაძე, გზუთი, ივერიის რედაქტორ-გამომცემელი (დასრული).— გენი ცნობებს მათანე.—წერილი რედაქტორთან.—მთელი ივერიის და აფხაზეთის მეფე დავით III აღმაშენებელი (დასასრული).—ახალი ამბები და შინაშენები.—მოკლე სიტყვა, მახარებელიადმი.—რედაქციის პასუხი.